G. IVĂNESCU ŞI EUGENIU COŞERIU – SEMNIFICAŢII ALE UNEI PRIETENII

EUGEN MUNTEANU*

Evocarea care urmează se bazează pe amintirile proprii şi pe două documente cu caracter epistolar, tipărite în anexa textului de faţă. Îmi propun să încerc să descifrez semnificaţiile unei relaţii interumane interesante şi, dat fiind profilul istoric proeminent al celor două personalităţi, de un interes care depăşeşte sfera strict privată. Întrucât mă consider discipol al amândurora, m-am preocupat constant nu doar de asimilarea doctrinei lor lingvistice, ci şi de înţelegerea dinamicii devenirii lor profesionale şi de semnificaţiile parcursului lor biografic concret. Convingerea la care am ajuns este aceea că între G. Ivănescu şi Eugeniu Coşeriu a existat o prietenie autentică şi profundă; mai mult încă, aparţinând amândoi unei aceleiaşi clase din tipologia omului de ştiinţă, o similitudine tulburătoare se constată şi în privinţa reperelor şi a liniilor de forţă ale devenirii lor umane. O rememorare „în oglindă" a datelor biografice esenţiale este utilă pentru a înţelege mai bine ce anume îi lega şi îi apropia pe cei doi învăţaţi care mi-au fost magiştri. Născut la 2 noiembrie 1912, în comuna Vutcani din judeţul Vaslui, G. Ivănescu a încetat din viaţă la Iaşi, la vârsta de 75 de ani (3 iunie 1987). Eugeniu Coşeriu s-a născut la 27 iulie 1921 în comuna Mihăileni din Basarabia şi a murit la Tübingen la 7 septembrie 2002, la vârsta de 81 de ani. Amândoi s-au bucurat deci de un ciclu complet al vieţii, au fost moldoveni, amândoi au avut o origine modestă, ca fii ai unor mărunţi funcţionari de ţară, şi s-au format în climatul plin de speranţe al României interbelice („România Mare"). Amândoi au traversat viaţa şi şi-au împlinit destinul de excepţie de-a lungul unei existenţe zbuciumate, parcurgând cu demnitate un secol plin de contradicţii. După un început strălucit de carieră la Universitatea din Iaşi în anii '30–'40, Ivănescu devine în 1946 profesor la aceeaşi Universitate, pentru ca, între 1955 şi 1962, exclus din sistemul de învăţământ reformat după principii comuniste, să îndure o lungă perioadă de privaţiuni. A devenit în cele din urmă profesor de lingvistică romanică şi generală la Universitatea din Timişoara (1962–1969), apoi la Universitatea din Craiova (1969–1971), revenind în final la Iaşi, în 1971, ca profesor de lingvistică indo-europeană, la Universitatea

* Institutul de Filologie Română „A. Philippide", Iaşi, str. Th. Codrescu, nr. 2, România.

ALIL, t. LI, 2011, Bucureşti, p. 63–72

BDD-A1214 © 2011 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:57:35 UTC)

„Alexandru Ioan Cuza”. Nu mai puţin zbuciumată a fost şi viaţa lui Eugeniu Coşeriu. Student eminent în Litere şi Drept la Universitatea din Iaşi o scurtă perioadă (1939–1940), şi-a continuat şi încheiat în mod strălucit (prin două doctorate) studiile de filosofie şi litere la Roma (1940–1944), Padova (1945) şi Milano (1945–1949), a lucrat în Italia ca lector de limba română, ziarist sau traducător, înainte de a emigra în Uruguay, ca profesor de lingvistică la Universitatea din Montevideo (1951–1963). Din 1963 a fost profesor de filologie romanică la Universitatea din Tübingen.

În descendenţa directă a lui Alexandru Philippide (1859–1933) şi pe urmele lui Iorgu Iordan (1888–1986), G. Ivănescu s-a afirmat ca cel mai strălucit reprezentant al Şcolii lingvistice ieşene. Deşi nu a recunoscut-o niciodată explicit, Eugeniu Coşeriu a asimilat totuşi şi el, în scurtul său interval studenţesc de pe dealul Copoului, câteva dintre elementele esenţiale ale spiritului academic ieşean, aşa cum se coagulase acesta pe parcursul a trei generaţii de intelectuali, generaţia paşoptistă a lui M. Kogălniceanu, generaţia „Junimii” lui Titu Maiorescu şi generaţia de la „Viaţa Românească” a lui G. Ibrăileanu şi A. Philippide. Probabil în primul rând prin intermediul contactului cu tânărul asistent universitar G. Ivănescu (diferenţa de vârstă între ei era de 9 ani), Coşeriu pare să-şi fi asumat componentele organice ale tradiţiei ieşene: spiritul critic, erudiţia, căutarea unui echilibru ideal între enunţul teoretic şi fundamentarea empirică a acestuia, o bază documentar-filologică solidă a interpretării faptelor de limbă şi, mai ales, accentul decisiv pus pe dimensiunea istorică în înţelegerea dinamicii limbii.

Nu cred că este prea riscant să presupunem că în lungile discuţiile pe care cei doi le vor fi avut la Iaşi în anii 1939–1940, a putut să se precizeze la fiecare dintre ei o altă constantă comună: un fel de *furor constructivus*, o pasiune a întemeierii solide şi perene. Amândoi au dorit sau şi-au propus să întemeieze şi să practice un alt tip de lingvistică decât structuralismul descriptiv-sincronic dominant în prima parte a secolului al XX-lea: o lingvistică „pe baze antropologice” – Ivănescu, o „lingvistică integrală” – Coşeriu. Această poziţie epistemologică comună presupunea o încadrare a lingvisticii în sfera ştiinţelor spiritului sau ale culturii, spirit enciclopedic, un fundal filosofic al discursului lingvistic, interferenţe organice cu logica, psihologia, sociologia şi istoria.

Îi mai apropia, probabil, pe cei doi tineri, sortindu-i unei prietenii trainice, o altă trăsătură comportamentală comună: veritabilul cult pentru ştiinţă şi pentru muncă şi o asumare totală a aventurii cunoaşterii, împinsă uneori până la limitele sacrificiului personal. Elevii ieşeni ai lui Ivănescu şi cei tübingenezi ai lui Coşeriu relatează în această privinţă episoade semnificative din viaţa celor doi. O interesantă interpretare a destinului de excepţie al omului de ştiinţă „rătăcitor”, împreună cu un memorabil portret al personalităţii fascinante care a fost Coşeriu, ne-a oferit recent Tullio de Mauro, care s-a bucurat de amiciţia ilustrului nostru compatriot. Pornind de la o explicaţie etimologică pe care Antonino Pagliaro o dăduse controversatului termen latinesc *proletarius*, reputatul lingvist italian[1] vede în Coşeriu un

[1] Iată, *in extenso*, pasajul respectiv: „Pagliaro [...] pensava per la difficile, controversa etimologia di *proletarius* a un etimo **protelarius*, che riportasse la parola al significato remoto di «carovaniere» e «estraneo», si innamorò di cuesta idea e [...] disse che chi studia e insegna, se lo fa con seria, è sempre

BDD-A1214 © 2011 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:57:35 UTC)

asemenea „proletarius”, străinul devenit indispensabil în marile cetăţi, cel care, asemenea lui Socrate la Atena, „substituie zeii” şi „corupe tineretul”, contribuind decisiv la schimbarea mentalităţilor şi la lărgirea orizontului cunoaşterii. Ca unuia care se simţea „acasă” în două mari culturi, cea italiană şi cea spaniolă, pe care le-a servit aproape ca un „einheimische”, i-a fost dat lui Coşeriu să se „aculturalizeze” într-o a treia mare cultură, cea germană, într-o epocă dureroasă din istoria acesteia. Potrivit mărturiilor explicite ale multora dintre elevii săi, autoritarul lor magistru (care semnase în joacă, la vârsta fragedă a copilăriei basarabene, pe un caiet de şcoală, „Eugeniu Coşeriu, profesor la Universitatea din Heidelberg”!) nu a ezitat să-i reînveţe pe tinerii săi discipoli de la Tübingen lecţia demnităţii germane, transmiţându-le, implicit sau explicit, însă întotdeauna cu vigoare, mesajul că nu este ruşine să fii neamţ, că menţinerea vie a amintirii reprobabilelor atrocităţi ale regimului nazist şi a suferinţelor provocate de războiul declanşat de Hitler nu poate însemna nicidecum a şterge din memoria umanităţii marea cultură germană... Un mesaj a cărui formulare nu era lipsită de riscuri într-o Germanie a anilor ’60–’70, o ţară încă „înfrântă” şi aflată sub ocupaţie!

Revenind la paralela caracterologică pe care o propun, cred că cei care i-au cunoscut pe „eroii” evocării de faţă fie şi doar episodic sau superficial nu vor putea contesta afirmaţia mea că o aversiune dispreţuitoare pentru impostură, adesea chiar zgomotoasă, şi-o manifestau amândoi de câte ori aveau prilejul. Apelative precum „imbecil” (Ivănescu) sau „cretin” (Coşeriu), la adresa unor „lingvişti” care le solicitau insistent „protecţia” sau „sfatul”, nu erau nicidecum dintre cele mai blânde! Europeni poligloţi (cu o preferinţă mai rară printre românii contemporani, pentru italiană şi germană), într-o epocă în care această specie era încă o *rara avis*, nutreau amândoi un patriotism autentic, modulat de intransigenţă (auto)critică. Posedând fiecare o memorie fenomenală, a faptelor, a ideilor şi a oamenilor, neascunzându-şi nici unul dintre ei conştiinţa faptului că posedă o minte genială şi hotărâţi să o utilizeze la maximum,

---

un *proletarius*, uno straniero in ogni patria, indispensabile ma straniero. E poco importa se vive nello stesso luogo, come Kant, e fa ogni giorno la stessa passeggiata per le stesse strade e puntualmente alla stessa ora. E può ben ritenere di meritare una pensione pubblica nell’Areopago, può ben meritarla davvero, ma sempre col suo lavoro di ricerca e riflessione viola i confini dati del sapere e delle consolidate convinzioni e, non del tutto a torto, è visto come uno che introduce nuovi dèi nella città. [...]

Mi chiedo ora se Eugenio Coseriu avrebbe accettato appellativi come «trovatore», «girovago», *proletarius*. So che, se glieli avessi proposti, ovviamente con cautela, mi avrebbe scrutato con il suo sguardo penetrante. Mi avrebbe concesso, come in genere faceva, il privilegio di un momento di riflessione. Ma non sono sicuro della riposta, lui così legato sempre alla sua Bessarabia rumena, al suo «kritisch-dynamischer Nationalismus», lui che aveva solo assai a malincuore rinunziato alla cediglia sotto la esse del suo cognome e alla terminazione rumena del nome (Eugeniu); ma anche, e del resto la cosa è implicita nel doppio aggetivo che accompagna il suo *Nationalismus*, lui che aveva navigato attraverso le culture e le lingue, alcune facendole profondamente proprie, come fin da ragazzo la tedesca, poi l’italiana e la spagnola e quelle antiche culture greca e latina entro cui si moveva come fossero a lui patria ideale e reale” (Tullio De Mauro, *Prefazione*, în Eugenio Coseriu, *Il linguaggio e l’uomo attuale. Saggi di filosofia del linguaggio*, a cura di Cristian Bota e Massimo Schiavi, con la collaborazione di Giuseppe Di Salvatore e Lidia Gasperoni, Verona, Edizioni Fondazione, Centro Studi Campostrini, 2007, p. 9–10).

BDD-A1214 © 2011 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:57:35 UTC)

cei doi profesori ai mei se diferenţiau radical în privinţa înzestrării somatice. De înălţime medie, slab şi fragil, afectat mereu de boli pe care le ignora cu discreţie şi de care nu se plângea niciodată, Ivănescu şi-a înfruntat un destin mai degrabă advers cu acea forţă interioară ineluctabilă din care se plăsmuieşte sufletul eroilor. Somatic, Coşeriu se situa la polul opus. Iubit de cei apropiaţi, temut de alţii, înalt de statură şi cu o constituţie robustă, marele profesor de la Tübingen transmitea discipolilor şi colegilor, prietenilor sau interlocutorilor pasageri impresia unei veritabile forţe a naturii[2], dominatoare şi irepresibilă, o entitate umană aproape neverosimilă, la care anduranţa psihosomatică de excepţie părea să fie în contrast cu fineţea analitică şi cu rafinamentul asocierilor de idei.

După scurta perioadă ieşeană a lui Eugeniu Coşeriu, cei doi prieteni s-au revăzut abia peste aproape trei decenii, în 1968, cu prilejul Congresului Internaţional de Filologie Romanică de la Bucureşti, la care Coşeriu a participat. Nu am ştiri directe despre această întâlnire. Ei au rămas însă în contact epistolar, şi-au trimis unul altuia exemplare din lucrările publicate. Un extras, îngălbenit de vreme, din primul articol important al lui Coşeriu, *Determination y entorno*, publicat în 1956, cu dedicaţia „Lui Gheorghe Ivănescu, ca unui frate mai mare", se află în posesia mea, fiindu-mi dăruit de profesorul meu ieşean. Cele două scrisori de mai jos sunt şi ele mărturii ale acestei perioade. Obţinând în fine permisiunea de a călători în Occident, Ivănescu l-a vizitat în anii 1981–1982, la Tübingen, pe vechiul său prieten. Depun aici mărturie că în sumarele şi lacunarele relatări pe care am reuşit să le scot de la el, Ivănescu nu s-a arătat deosebit de încântat de primirea care îi fusese rezervată de Coşeriu. Cred că ceva îl iritase suficient pentru a-l face să îmi comunice despre Coşeriu aprecieri de felul: „Da, bine, a reuşit să se facă bine cunoscut în Occident, lumea pare să îl respecte, dar în sufletul lui a rămas un metec...". Coşeriu însă nu a avut în faţa mea decât aprecieri superlative la adresa mai vârstnicului său prieten, socotindu-l „singura minte genială pe care mi-a fost dat să o întâlnesc".

Nu pot ignora, în această modestă schiţă de „vieţi paralele", diferenţa cea mai mare care le caracterizează personajelor mele destinul mundan şi profilul lor în posteritate. Putând fi înscris pe lista foarte scurtă a românilor cu un destin fabulos, Eugeniu Coşeriu poate fi socotit o natură fericită, cunoscut şi recunoscut în plan universal, creator de şcoală cu numeroşi discipoli merituoşi care i-au continuat, i-au nuanţat şi i-au completat ideile şi teoriile. G. Ivănescu a fost însă mai puţin norocos, destinat să „strălucească" în cadrul mai restrâns al unei culturi de însemnătate regională, fără urmaşi de calibru şi cu un ecou internaţional neînsemnat al ideilor sale. Este probabil că o recuperare postumă a acestei „nedreptăţi" s-ar putea obţine, cel puţin în planul istoriei ideilor lingvistice, prin traducerea şi tipărirea în limbi de circulaţie a celor mai importante opere ale lui G. Ivănescu, tot la fel cum o „repatriere" completă a lui Eugeniu Coşeriu s-ar putea realiza prin traducerea în română şi publicarea într-o ediţie academică a lucrărilor sale.

[2] Cf. mărturia lui Tullio De Mauro, *op. cit.*, p. 15: „C'era chi lo amava, molti lo ritenevano un prepotente, qualcuno diceva «un bufalo» o anche «un bisonte», una forza della natura inarrestabile, capace di annientare in publico uno studioso che gli paresse non degno, tutti lo temevano".

BDD-A1214 © 2011 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:57:35 UTC)

***

Informaţii indirecte şi aluzii sau trimiteri explicite din cele două scrisori pe care le publicăm mai jos ne îndreptăţesc să credem că schimbul de scrisori dintre cei doi prieteni a fost mai consistent. Deocamdată atâta am reuşit să descoperim. Prima dintre ele, datată „8 maiu 1947", se află în posesia mea, fiindu-mi dăruită de G. Ivănescu, împreună cu alte câteva sute de scrisori de la diferiţi prieteni şi cunoscuţi. Scrisă în stilul puternic, precis şi nuanţat care caracterizează orice text al lui Coşeriu, lunga scrisoare a fost trimisă de la Milano, unde expeditorul, ca apatrid şi refugiat politic, se afla în perioada poate cea mai dificilă a existenţei sale, nevoit să lupte din greu pentru pâinea zilnică, a sa şi a familiei pe care tocmai şi-o întemeiase. Ceea ce uimeşte la tânărul erudit de doar 26 de ani, dublu doctor, în filologie şi în filosofie, este, cred, conştiinţa valorii şi încrederea nestrămutată în steaua care i-a fost destinată.

Aflată într-o copie dactilografiată în arhiva Ivănescu de la Biblioteca Filialei din Iaşi a Academiei Române, scrisoarea expediată de Ivănescu către Coşeriu, de la Bucureşti, la 17 aprilie 1961 este o mărturie deopotrivă a unei discreţii constitutive, ca şi, probabil, a autocenzurii la care prudenţa îl împingea pe modestul funcţionar de la Academia Republicii Populare Române. Căci singurele referiri la gândurile şi preocupările intime au un caracter convenţional. Informaţiile şi aprecierile pe care Ivănescu le comunică prietenului său exilat în Uruguay sunt însă de importanţă majoră. Ne dăm astfel seama mai întâi că, la vârsta de aproape 49 de ani pe care îi avea şi fără nici o perspectivă reală de a obţine un post convenabil la universitate sau în cercetare, Ivănescu, departe de a se considera plafonat, se comportă ca un om de ştiinţă autentic, preocupat de realizarea proiectelor sale. Aflăm de exemplu că lucrarea sa cea mai importantă, istoria limbii române (publicată abia în 1978), are deja două volume de câte 500 de pagini fiecare şi că, deşi, din cauza sănătăţii precare, nu a reuşit să publice încă mai nimic în această direcţie, concepţia sa lingvistică teoretică este deja articulată. Este reafirmată în context una dintre ideile-pivot ale concepţiei lingvistice a lui G. Ivănescu, expusă şi tratată pe larg ulterior, în articolul *Storia delle parlate popolari e storia delle lingue litterarie* (în „Philologica", II/1972, p. 5–25): dacă la nivelul graiurilor şi al limbilor preliterare principiul cauzalităţii este decisiv pentru explicarea schimbărilor din limbă, în sfera limbii literare, dimpotrivă, finalitatea este aceea care, legată de voinţa vorbitorilor, determină dinamica schimbărilor lingvistice. Atrăgându-i atenţia că el însuşi a renunţat încă din 1954 la perspectiva idealismului lingvistic (K. Vossler, B. Croce), pe care şi-o însuşise în timpul studiilor din Italia, G. Ivănescu îşi invită prietenul să i se alăture şi să renunţe şi el la concepţia finalistă şi idealistă. După cum se ştie, departe de a se lăsa convins, Eugeniu Coşeriu a rămas credincios paradigmei vichiene şi humboldtiene şi a făcut din *causa finalis* una dintre pietrele unghiulare ale doctrinei sale.

În transcrierea textelor am conservat cu fidelitate maximă limba şi stilul celor doi învăţaţi. Am păstrat întocmai ortografia originală, inclusiv scrierea generalizată cu *î* în loc de *â* şi *sînt* în loc de *sunt*, proprie grafiei ieşenilor în epoca interbelică.

BDD-A1214 © 2011 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:57:35 UTC)

ANEXE[3]

[1]

Corriere Lombardo
Il secretario di redazione

Milano, 8 maiu 1947
Via Senato 38
Tel.: 76451-2-3-4 – 70713-72601 – 72781-2-3-4

Iubite domnule Ivănescu,

Nu mai ştiu cîţi ani sînt de cînd nu ţi-am mai scris, trei sau poate patru. Cine ştie ce[4] vei fi crezînd despre mine. Totuşi nu m'am pierdut în vîltoarea războiului şi am încă pe umeri capul, destul de sănătos, cu care gîndesc mai mult, mai bine şi mai solid decît pe vremea scurtei mele studenţii ieşene. După atîţia ani trăiţi şi nu petrecuţi în occident, am un orizont limpede şi un discernămînt sever al valorilor, pe care pe atunci nu-l aveam. Am învăţat multe lucruri, multe limbi (vreo douăzeci, adică toate limbile romanice, slave şi germanice), am pătruns multe altele, dela arte pînă la filosofie şi la matematică şi am un mod al meu de a fi, de a interpreta şi de a scri. De mă voiu întoarce în ţară, ceiace cred că nu se va putea întîmpla curînd, am de gînd să încep o vastă mişcare culturală, spre a răsturna mulţi coloşi cu picioarele de lut şi spre a da romînilor o viziune exactă asupra multor fapte. Aş avea multe idei, pe care, însă, cine ştie de le voiu putea realiza. Înainte de a pleca în străinătate, m-am pus rău cu multă lume meschină, care ţine minte mai curînd excesele temperamentale decît meritele autentice. Aş fi vrut să reiau legătura cu mulţi, dar la urmă mi s'a părut că numai dumitale îţi pot vorbi cu încredere şi sinceritate ca odinioară. De mult pusesem gînd să-i scriu şi lui Iordan la Moscova, de aproape doi ani, numai că, lăsător cum sînt fiind moldovean, am tot amînat dela o zi pe alta şi nici pînă acum nu m-am hotărît. În neliniştea acestor vremi, dealtfel, gîndurile vin şi se duc, se fac planuri azi de întoarcere în ţară şi mîni de rămînere pe loc şi de plecare în America. Între timp, anii trec şi alţii mi-o iau înainte, oameni fără structură intelectuală văd că devin lectori, profesori, publică lucrări infame şi traduceri pline de greşeli, trăesc bine şi fără griji şi lumea-i preţueşte şi le ţine hangul. Vorbesc de romînii care se află în Italia, rătăcitori toţi sau aproape toţi într'o mizerie morală şi intelectuală nemaipomenită, şi cu care eu, fireşte, nu întreţin nicio legătură.

Dar văd că vorba m'a dus departe şi eu voiam să-ţi spun cîte ceva despre mine. Marea carieră ştiinţifică şi literară care mi s'ar fi deschis, fără îndoială, dacă rămîneam în ţară, ori dacă mă întorceam la vreme, o văd îndepărtîndu-se tot mai mult de la calea pe care soarta se pare că mi-a hotărît-o. Trebue să ştii că de trei ani sînt căsătorit şi am un copil de doi ani, deci

[3] În transcrierea celor două scrisori am păstrat cu strictețe ortografia din textele manuscrise originale [n. edit.].

[4] În original, scris: *che* [n. edit.].

BDD-A1214 © 2011 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:57:35 UTC)

o famile de întreţinut şi de asta a trebuit să-mi caut o meserie statornică: sînt ziarist şi critic de artă aici la Milano şi destul de preţuit de mulţi prieteni şi cunoscuţi, scriitori, ziarişti şi artişti. Scriu din cînd în cînd povestiri şi fantezii pe care le public în ziar sau prin reviste şi care iarăşi sînt preţuite. Ţi-aş putea trimite din ele dacă te interesează. La toamnă am de gînd să mă prezint la un mare concurs literar cu un roman. Tot în toamnă am de gînd să adun în volum o seamă de articole de artă şi de portrete de artişti italieni contemporani. În puţină vreme, mi-am făcut, într'un mediu străin şi nu de tot primitor, ceiace se chiamă „o poziţie", iar faptul nu mă măguleşte peste măsură, pentrucă, în schimb, a trebuit să muncesc din greu şi să renunţ aproape cu totul la activitatea de studiu atît de roditoare în anii cînd trăiam din bursă. Abia de-mi rămîn cîteva minute pe zi pentru a citi două-trei pagini, mai ales că viaţa e grea şi familia implică multe lucruri: casă, mobile, aşezămînt. De frecventat bibliotecile, nici vorbă, n-am timp: citesc ce pot acasă, şi nu pot mult pentrucă, din cele aproape patru mii de cărţi pe care le adunasem, multe le-am pierdut cu războiul. S'ar putea deci întîmpla să-mi încheiu zilele pe-aici ca ziarist şi scriitor italian. (Dealtfel, de mult vorbesc şi scriu italieneşte mai bine decît romîneşte şi nu e exclus ca chiar în scrisoarea de faţă să afli multe stîngăcii de limbă romînească.) Cum ziceam, stau şi mă gîndesc şi nu ştiu pe ce drum o voiu apuca mîni. Să mă întorc în ţară? Aş face-o numai dacă aş şti că mi se oferă o situaţie decentă şi serioasă. Avînd familie, n'aş putea înfrunta un viitor nesigur, nici accepta un post de asistent ori de lector. Tot mă gîndesc să cer aici o catedră de slavistică, dar, din lipsă de timp, încă nu m'am hotărît şi cine ştie de mă voiu hotărî. Să cer un post de ataşat cultural ori de presă ca atîţia alţii care cu cultura şi cu presa n'au avut de a face în viaţa lor? Aş putea, dacă nu în Italia, să cer un post în vreo ţară slavă sau germanică, mai cu seamă că nu cred să fie multă lume în Romînia care să ştie limbile pe care le cunosc eu şi să aibă cunoştinţele pe care le am eu despre ţări, literaturi şi popoare. Dar nu mă încumet, neavînd prieteni şi nici măcar cunoscuţi în diplomaţie şi printre autorităţile romîneşti de aici şi din ţară. La Roma aud c'a fost numit ataşat de presă un coleg al meu de universitate (dar cu vreo doi ani în urma mea), om fără nicio pregătire. Un orizont oarecum calm mi se deschisese acum trei ani, cînd, prin intervenţia ministrului Suediei, fusesem numit membru la Şcoala Romînă din Roma. Dar mîncării de la legaţie mă dădură afară în două săptămîni cu intrigării politice, cu toate că-mi venise şi numirea telegrafică dela Bucureşti. Acuma Şcoala e plină de oameni mai mult tîmpi şi fără rost, unii dintre care şi-au sfîrşit studiile cu ruşine pe aici. Eu doctoratul în litere l-am trecut cu laudă la Roma, în vremuri grele, cu o teză despre influenţele vechi franceze şi italiene în poezia epică populară a slavilor meridionali. Am terminat de doi ani şi filosofia (acum mă ocup mai mult de filosofie), dar doctoratul încă nu mi l-am dat; îl voiu da poate anul acesta cu o teză despre evoluţia ideilor estetice în Romînia, pe care o am în pregătire. Între timp am tradus în italieneşte o culegere de nuvele din opt limbi, o antologie de nuvele romîneşti, romanul „Uvar" al lui Sadoveanu, un roman rusesc – toate tipărite sau subt tipar –, o antologie a poeziei croate moderne care ar fi trebuit să se tipărească în Romînia încă prin '43, o antologie de nuvele bulgare şi o antologie a poeziei suedeze, pe care le am în manuscris (acestea trei din urmă în romîneşte), şi, cu un alt romîn, opera filosofică a lui Blaga (a ieşit pînă acum un volum) şi cele două piese ale lui Ciprian. Acum am în lucru traducerea unui roman american şi o gramatică

BDD-A1214 © 2011 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:57:35 UTC)

descriptivă şi normativă a limbii române literare scrise şi vorbite, bună pentru italieni, dar şi pentru romîni, un studiu asupra filosofiei lui Blaga, un studiu asupra limbii lui Barbu şi altele.

Am ajuns la încheierea scrisorii vorbind numai despre mine şi abia de-mi mai rămîne spaţiu să te întreb în fugă ce mai faci, cum trăeşti, cum te mai împaci cu lumea, cu viaţa şi cu ştiinţa. E adevărat, cum mi s'a spus, că ţi s-a dat în sfîrşit o catedră la universitate? Tare mi'ar plăcea să fie adevărat. Răspunde-mi curînd şi nu din fugă şi iartă-mi scrisoarea asta cam pripită şi rău închegată de reluare de legătură.

Ce mai face Pasăre? Multă voe bună, dumitale şi tuturor celor cumsecade.

Eugeniu Coşeriu

[2]

Bucureşti, 17 aprilie 1961

Dragă Coşeriu,

Nu mi-ai trimis nicio scrisoare din vara lui 1957 şi pînă astăzi, deşi eu ţi-am scris în acest răstimp. Am primit în schimb extrasele trimise şi cu dedicaţii care dovedeau vechea ta afecţiune pentru mine. Îţi mulţumesc mult pentru ele. Am constatat nu numai că, în multe privinţe, ai o gândire comună cu a mea, dar cu ele am putut să-mi completez informaţiile şi să reiau problemele tratate de mine altădată, punîndu-mi articolele la curent şi integrîndu-le în actualitate. Eu am neglijat să-ţi trimit lucrările mele apărute din 1957 pînă astăzi şi chiar atunci nu ţi-am trimis unele lucrări mai vechi, pe care le mai aveam şi le am încă în extras. Ţi le voi trimite în cursul acestei luni, cel mai tîrziu în mai (printre ele, un articol despre delimitarea fondului lexical principal, care cred că te va interesa mult, deşi astăzi l-aş scrie cu informaţie occidentală, care îmi lipsea atunci).

În scrisorile mele anterioare ţi-am făcut cîteva reproşuri. Sper că nu acele reproşuri sînt cauza „tăcerii" tale. Eu te implor să-mi scrii. Cred că eşti convins că nu poate exista totală unitate de vederi în ştiinţă şi că este mai bine să-mi expun, în scrisorile mele, obiecţiile pe care le am de făcut lucrărilor tale, decît să înşir numai laude în care să nu cred. Nu vreau să fiu rău înţeles: tu eşti unul dintre puţinii lingvişti cu o inteligenţă neobişnuită – şi deci şi cu spirit critic – care se ocupă astăzi cu teoria limbii în lumea occidentală. Dar îngăduie-mi mie, cel care ţi-am fost, într-un fel, îndrumător în lingvistică, să-ţi spun că anumite probleme n-au fost bine rezolvate de tine. Nu dispreţui pe un om care a meditat o viaţă întreagă – peste 30 de ani – la problemele de teoria limbii şi a ajuns la o concepţie în cele mai multe privinţe deosebită de cea a contemporanilor. N-am publicat mai nimic din aceste teorii – sînt acum în epoca de definitivare a lucrărilor mele de teoria limbii –, dar asta nu e un motiv ca să crezi că n-am realizat nimic. Ce s-ar fi ales de ideile lui F. de Saussure, dacă elevii lui n-ar fi publicat *Cursul de lingvistică generală*? Sănătatea mea, în ultimii ani, a fost prea şubredă, ca să fi putut da cărţi. Nici *Istoria limbii romîne*, în două volume de cîte 500 de pagini nu este gata, nici alte lucrări mari. Dar sper că, începînd din acest an, voi putea lucra din nou cum lucram altădată.

Eu continuu să cred că lingvistica occidentală este în mare parte eronată şi că este nevoie ca ea să apuce pe alt drum. Tu ai făcut o serie de critici structuralismului lingvistic

BDD-A1214 © 2011 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:57:35 UTC)

apusean, dar le-ai făcut adesea în numele idealismului lingvistic italian. În special consider eronată ideea că lingvistul n-ar trebui să caute cauze, că nu va găsi cauze. Eu cred că scopurile domină limbile literare – în această privinţă concepţia ta este perfect valabilă –; dar, cînd e vorba de graiurile populare sau de orice limbă din faza ei preliterară, situaţia se schimbă: cauzalitatea e la ea acasă. Acolo avem factori materiali, ca organele articulatorii, şi cauze, exact ca în biologie. Nu ideea de cauză, ci ideea de forţă este cea care trebuie înlăturată din lingvistică. Dacă vei examina fără prejudecăţi realitatea lingvistică, vei ajunge la concluzia că există două lingvistici, cu principii şi metode de cercetare deosebite, una a cauzalităţii şi alta a libertăţii, a scopurilor. Este de altfel concepţia veacului trecut şi cred că trebuie să ne întoarcem la ea, bine înţeles îmbogăţind-o cu tot ce un veac de gîndire a cîştigat în plus. Ea va permite lingvisticii occidentale să urce pe o nouă treaptă.

Dacă tu gîndeşti altfel, este numai pentru că ai trăit atîta vreme în mediul spiritual al Italiei contemporane, prea îmbibată de idealism. Cînd am fost în Italia, am suferit şi eu, ca şi tine, influenţa gîndirii italiene din primele decenii ale secolului al XX-lea, şi trebuie să recunosc astăzi că, aproape douăzeci de ani, am identificat greşit limbajul cu arta şi gîndirea, iar lingvistica cu logica, estetica, istoria culturii şi istoria literaturii. Dar, în 1954, m-am scuturat de aceste erori, care au viciat gîndirea mea atîta vreme.

Eu fac un apel către tine să reexaminezi această problemă a cauzelor dezvoltărilor şi stărilor lingvistice. Şi fac acest apel pentru că socot că trebuie să mergem împreună în lupta cu structuralismul lingvistic contemporan, care, prin unele manifestări ale sale, se dovedeşte a fi o adevărată nebunie. Cred că vei putea să preţuieşti mai just ideile mele, în momentul în care vei ceti o lucrare a mea redactată anul trecut: *Alexandru Philippide sau Destinele lingvisticii. Dialog lingvistic şi filozofic*, de circa 150 de pagini mari dactilografiate, în care mi-am expus ideile mele bine şi mai documentat ca oricînd înainte şi pe care sper s-o public anul acesta.

Aştept să-mi răspunzi şi să-mi trimiţi lucrările tale mai recente. Mulţumiri colaboratorilor tăi, care mi-au trimis şi ei extrase. Dacă sînt doritori, le voi trimite şi eu cîte ceva din lucrările mele. Despre *Forma y sustancia*... voi publica o recenzie în *Studii şi cercetări* ale Filialei Iaşi a Academiei R.P.R., secţia Filologie, pe anul 1961, nr. 2. Despre sincronie, voi redacta în curînd o recenzie pentru aceeaşi publicaţie sau pentru una nouă, proiectată să apară la Timişoara. Cred că e bine să propui Universităţii din Montevideo să ceară un schimb de publicaţii cu filiala Iaşi a Academiei R.P.R., care publică şi *Studii şi cercetări ştiinţifice*, seria Matematică-Fizică, seria Chimie, seria Istorie etc. În Colectivul lingvistic de acolo se găsesc foşti elevi de ai mei, ca N.A. Ursu şi L. Leonte. Adresa Filialei: Str. Filimon Sîrbu, nr. 7 (vechea stradă a Arcului; clădirea este aceea a vechii Academii Mihăilene, pînă în 1950, a Şcolii de Arte Frumoase).

Scrie-mi dacă-ţi vin publicaţiile româneşti. Transmit doamnei Coşeriu, ca şi d-lui Pisani, urările mele de bine. Scrie-mi şi de copii. Fetiţa mea, Eudocia-Irena, este în clasa a III-a elementară şi e destul de harnică şi pricepută. Cu o frăţească îmbrăţişare,

G. Ivănescu

BDD-A1214 © 2011 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:57:35 UTC)

G. IVĂNESCU AND EUGENIO COSERIU – THE MEANINGS OF A FRIENDSHIP

ABSTRACT

A close friendship existed between the two well-known linguists. They were both related, by origin and education, to the cultural and academic milieu of Iaşi, but they have evolved differently, the first in a limited regional context, the second in the Western academia. The two letters attached here prove the high level of interpersonal communication between them and also provide unpublished biographical data.

Key-words: *Coseriu, Ivănescu, mailing, linguistic doctrine, Iaşi*.

BDD-A1214 © 2011 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:57:35 UTC)